

موانعی که باید رفع شود

چالش‌های پیش‌روی صنعت فولاد

بازار فولاد ایران در سال‌های اخیر درگیر چند چالش اساسی است که به نظر می‌رسد رفع این چالش‌ها حتی با تغییر دولت، اجرای برنامه و سیاست‌های اقتصادی متفاوتی که در سال‌های اخیر در پیش گرفته شد امکان‌پذیر نبوده است؛ برنامه‌هایی همچون سیاست‌های اصلاح فضای کسب و کار، خروج از کود، سیاست‌های رقابت‌پذیری، تسهیلات‌دهی به‌بنگاه‌ها و... همگی سیاست‌هایی بودند که در خلال سال‌های اخیر در پیش گرفته شدند؛ اما به دلیل رکود در بخش واقعی اقتصاد از جمله بخش ساختمان و رکود پروژه‌های عمرانی این سیاست‌ها نتوانستند به رونق بخش فولاد کشور منتهی شوند.

در این میان اما کارشناسان معتقدند تمام مشکل در این قسمت نهفته نیست و عوامل متعدد دیگری وجود دارند که اتفاقاً ریشه در ساختار صنعت فولاد دارند و رفع این چالش‌ها می‌تواند منجر به بهبود در بازارهای داخلی و بین‌المللی فولاد شود.

این در شرایطی است که برنامه‌های بلندمدت فولاد از رونق تولید تا رقم ۵۵ میلیون تن تا سال ۱۴۰۴ حکایت دارد. طبق برنامه قرار است میزان مصرف سرانه این محصول در کشور از رقم حداکثر ۲۳۵ کیلوگرم به حدود ۴۰۰ کیلوگرم برسد. این در حالی است که انتظار می‌رود میزان صادرات فولاد نیز در افاق ۱۴۰۴ به ۲۰ میلیون تن در سال برسد. تمام این آمارها نشان می‌دهند علاوه بر رونق مولفه‌های مصرفی فولاد در داخل باید چالش‌های ساختاری این صنعت نیز به سرعت برطرف شوند. کارشناسان معتقدند یکی از چالش‌های این صنعت عدم تنوع در حوزه تولید محصولات فولادی است. توجه عمده تولیدکنندگان ایرانی به تولید انواع فولادهای ساختمانی است؛ در حالی که فولادهای خاص در حال حاضر با سودآوری بالایی که به همراه دارند، می‌توانند شرایط مساعدتری را برای فعالان این حوزه فراهم سازند. یکی دیگر از موضوعاتی که در حوزه قیمت تمام شده فولاد می‌توان به آن اشاره کرد چالشی است که سایر صنایع نیز کم و بیش با آن درگیر هستند و آن هزینه‌های بالای تامین مالی در ایران است. به عقیده فعالان این صنعت تامین منابع مالی در کشور برای فولاد بیشتر از سیستم بانکی صورت می‌گیرد؛ در حالی که این رقم نیز صرف سود در سیستم بانکی ایران در کنار

قیمت محصول و همچنین رکود ۴ ساله حاکم بر صنعت توجیه اقتصادی این شیوه را با بهایم روبه‌رو کرده است. در این بین بازار سرمایه نیز از شرایط مساعدی برای تامین مالی صنعت فولاد برخوردار نیست و همین عوامل باعث شده طرح‌های دولتی فولاد نیز با چالش‌هایی در حوزه تامین مالی روبه‌رو شوند. البته مبحث فاینانس این طرح‌ها به عنوان یک شیشه تانکون توانسته بخشی از چالش‌ها را برطرف سازد؛ اما متأسفانه در سطح کلان چالش قیمت سرمایه هنوز به قوت خود باقی است. به نظر می‌رسد آنچه در این زمینه ضروری است اینکه اصلاح شیوه‌های تامین مالی از طریق تامین مالی مستقیم با تسهیل سیستم تسهیلات‌دهی بانکی، بهبود بازار سرمایه به خصوص از طریق اصلاح ساختارهای تامین مالی از طریق بورس یا تکیه بر بازارهای اولیه، فراهم‌سازی زمینه‌های انتشار اوراق مشارکت از سوی شرکت‌های فولادی، ایجاد صندوق‌های سپرده‌گذاری در سرمایه‌گذاری در بخش فولاد، بهبود شیوه‌های تامین مالی و فروش در بورس کالا از طریق تقویت راهکارهای مالی موجود در این بازار به خصوص با تقویت معاملات سلف، سلف موازی، راه‌اندازی بازار آتی فولاد و مواردی از این دست در دستور کار دولت و بخش خصوصی فعال در حوزه فولاد قرار گیرد تا بتوان هزینه‌های تامین منابع مالی را کاهش داد و شرایط را برای افت قیمت تمام شده در صنعت فولاد فراهم کرد.

فرصت‌سوزی در شرایط رکود

در این میان، اما چالش بعدی رکود حاکم بر صنعت فولاد در ایران است. متأسفانه در سال‌های اخیر رکود در این صنعت به مراحل حاد خود رسیده است، البته افت و خیزهایی در برهه‌هایی از زمان مشاهده شده است، اما این به معنای خروج صنعت از رکود تلقی نمی‌شود. در حال حاضر بخش مسکن با رکودی طولانی دست و پنجه نرم می‌کند و کارشناسان مسکن معتقدند تا نیمه دوم سال جاری نیز نمی‌توان به رونق این بازار امید چندانی بست. این به آن معناست که لافاقل تا پاییز نمی‌توان انتظار رونق از بازار فولاد کشور داشت و تولیدکنندگان باید به زمینه‌های صادراتی محصول خود چشم بدوزند. این در حالی است که سال گذشته رقمی حدود ۱۳ هزار میلیارد تومان در بخش هزینه‌های عمرانی بودجه اختصاص یافته که این رقم نیز صرف تکمیل طرح‌های باقی‌مانده از گذشته

شده و تاثیر مهمی بر تقاضا در بازار فولاد نداشته است. به این ترتیب انتظار می‌رود چالش رکود در بخش واقعی اقتصاد مانع مهمی در مسیر توسعه صنعت باشد. به علاوه نگاهی به وضعیت صنعت فولاد نشان می‌دهد این صنعت که همچون دماسنجی برای اقتصاد عمل می‌کند کنش‌های قابل قبولی را از خود بروز نداده و این موضوع سیگنال نگران‌کننده‌ای را به اقتصاد می‌فرستد.

جایگاه بخش خصوصی در صنعت فولاد

در رابطه با چالش‌های صنعت فولاد در کشور یکی دیگر از موارد قابل طرح عدم حضور بخش خصوصی در زنجیره فولاد به عنوان یکی از بخش‌های مهم اقتصادی است. به علاوه متأسفانه نبود اجرای طرح جامع فولاد و مشارکت ضعیف بخش خصوصی در بخش معادن (البته باید این موضوع را به نوعی ناشی از سنگ‌اندازی‌های دولتی دانست) در کنار مجوزهای بی‌حساب و کتابی که در گذشته برای تولید فولاد اعطا شده است همگی باعث شده توازن در صنعت فولاد تا حد زیادی از بین برود. متأسفانه در شرایط فعلی حوزه‌های بالادستی فولاد با چالش‌های فراوانی مواجهند و در بخش تولید فولاد ساختمانی زیاده‌روی صورت گرفته به عبارتی توزیع متناسبی و مناسبی در زنجیره تولید فولاد دیده نمی‌شود. این موضوع باعث شده فعالان معدنی بیشتر به دنبال صادرات مواد اولیه به صورت خام باشند در حالی که صنایع تکمیلی نیازمند این مواد هستند. از طرفی دولت برای ایجاد این توازن ناچار شده به صورت دستوری وارد میدان شود که این موضوع نیز تعادل در بخش‌های معدنی را تهدید می‌کند. در حال حاضر حداکثر

در برخی دیگر از تصمیمات بخش خصوصی همکاری‌های لازم را در بخش معدن نداشته‌اند به عنوان مثال در بحث ماشین‌آلات معدنی دولت مانع از واردات ماشین‌آلات شد و شروط خود را که برای بخش خصوصی توجیه اقتصادی نداشت، مطرح کرد.

نگاه سیاستی به صنعت فولاد

علاوه بر این موضوعات افزایش ناگهانی تعرفه برخی کالاها، عدم امکان تامین محصولات فولادی مورد نیاز، افزایش قیمت تمام شده محصولات، الزام به فروش‌های اعتباری، تعطیلی واحدهای فعال در این حوزه، افزایش حقوق ورودی و سود بازرگانی، عدم امکان تامین برخی محصولات فولادی مورد نیاز داخل کشور، ناکافی بودن توان تولید داخل برای تامین نیاز صنایع کشور به ورق‌های فولادی، چالش‌های ارزی، محدودیت‌های حجمی عرضه در بورس کالا و... همگی از جمله چالش‌هایی است که باید در حوزه محصولات فولادی برطرف شوند.

چالش‌های صادراتی در حوزه فولاد

چالش دیگر صنعت فولاد در کشور را باید در حوزه‌های صادراتی جست‌وجو کرد. پیش از این نیز در گزارش‌هایی به بررسی این موضوع پرداختیم که مهم‌ترین بازارهای صادراتی محصولات فولادی ما به برخی کشورهای همسایه و همچنین اروپا به عنوان مهم‌ترین شریک فولادی ایران برمی‌گردد. در حال حاضر طبق آمارهای ایران ۴ میلیون تن فولاد در سال گذشته صادر کرده است. از این رقم در حدود ۵۰۰ هزار تن فولاد به اروپا صادر شده که به گفته شورای فولاد اتحادیه اروپا این میزان صادرات به دلیل آنکه زیر قیمت‌های تولیدکننده به خریداران اروپایی فروخته شده، مشمول دامپینگ می‌شود. هر چند یورو در این رابطه تصمیم محدودکننده‌ای برای کشور ما نگرفت اما این مساله سیگنال‌هایی را برای کنترل و نظارت بر بازارهای فولادی ایجاد کرد.

فعالان این صنعت البته موضوع دامپینگ فولاد را قبول ندارند و معتقدند پایین بودن قیمت سنگ آهن باعث شده قیمت فولاد پایین باشد و این موضوع عمدی نیست. در این رابطه باید گفت رونق صنعت فولاد ایران باعث افزایش تقاضا برای این محصول از سوی کشورهای دیگر شده است تا جایی که صادرات فولاد ایران به اروپا طی ۳ سال اخیر ۸ برابر شده است.

۸ برابر شدن صادرات فولاد ایران به اروپا طی سه سال اخیر نگرانی تولیدکنندگان و رقبای اروپایی فولاد ایران را برانگیخته است. پس از چین و هند، اکنون افزایش صادرات فولاد ساخت ایران باعث ترس تولیدکنندگان فولاد در اروپا شده است. این در حالی است که اعلام اخیر دولت ایران مبنی بر افزایش تعرفه‌های گمرکی برای صادرات مواد معدنی آهن همانند،

یکی از چالش‌های صنعت فولاد مساله حمل و نقل محصولات فولادی است. قیمت جابه‌جایی بار در ایران از طریق خطوط ریلی، رقابتی با جاده‌ای ندارد. از طرفی حمل و نقل دریایی نیز به دلیل فقدان اسکله‌های مناسب در کشور امکان‌پذیر نیست. کشتی‌های ۳۰۰ هزار تنی در اسکله‌ها رانندارد و هزینه‌های حمل و نقل از مسیر دریایی سه برابر استانداردهای جهانی است

باعث نگرانی بیشتر گروه یورو فر شده است. اقدامی که به تولیدکنندگان محلی اجازه می‌دهد تا به مواد اولیه با قیمت پایین‌تری دسترسی داشته باشند و صنعت فولاد خود را رقابتی‌تر کنند

چالش‌های جهانی فولاد

چالش دیگری که فراوری صنعت فولاد ایران قرار دارد، وضعیت تقاضای جهانی برای فولاد است. متأسفانه برآوردها از روند کاهش تقاضای فولاد در آینده حکایت دارد که یکی از دلایل آن افت تقاضا برای فولاد صنعتی دنیا یعنی چین است. به علاوه کاهش قیمت نفت در سال‌های اخیر باعث شده قیمت فولاد در بازارهای جهانی با کاهش شدیدی روبه‌رو شود؛ البته انتظار می‌رود این روند تا حدی اصلاح شود اما به عقیده کارشناسان اصلاح این موضوع با رشد محدود و با سرعت کم امکان‌پذیر است و نمی‌توان انتظار داشت قیمت‌ها به سرعت به ارقام گذشته خود برگردند. به علاوه اینکه کشورهای همچون چین، کره، ژاپن و هند صنعت فولاد خود را به امکاناتی برای کاهش هزینه‌های تولید مجهز کرده‌اند که این موضوع نیاز این کشورها را به فولاد وارداتی به شدت کاهش می‌دهد. این در حالی است که در گذشته بخش قابل توجهی از فولاد تولیدی جهان به این کشورها صادر می‌شد، به همین دلیل بخشی از کاهش تقاضا در شرایط فعلی متوجه این موضوع خواهد بود. به همین دلیل تولیدکنندگان ایرانی باید به دنبال کسب بازارهای جدید برای صادرات محصولات خود باشند به خصوص اینکه انتظار می‌رود در سال‌های آینده رشد تولید فولاد در کشور باروند افزایشی روبه‌رو شود. در این زمینه به عقیده کارشناسان باید زمینه‌های دسترسی به بازارهای جدید در دستور کار تولیدکنندگان قرار بگیرد.

حمل و نقل؛ چالش مهم فولاد

چالش دیگر مساله حمل و نقل محصولات فولادی است. قیمت جابه‌جایی بار در ایران از طریق خطوط ریلی، رقابتی با جاده‌ای ندارد. از طرفی حمل و نقل دریایی نیز به دلیل فقدان اسکله‌های مناسب در کشور امکان‌پذیر نیست. کشتی‌های ۳۰۰ هزار تنی در اسکله‌ها رانندارد و هزینه‌های حمل و نقل از مسیر دریایی سه برابر استانداردهای جهانی است. این در حالی است که دولت چین کل هزینه حمل صادراتی را از طریق مشوق‌های مالیاتی کمک می‌کند؛ چرا که با توجه به حجیم بودن محصول و دور بودن بازارهای هدف، این اقدام می‌تواند کمک بسیار زیادی برای توسعه صنعت فولاد باشد. متأسفانه در کشور ما به دلیل مشکلات حمل و نقل، صادرات این محصول نیز دشوار شده است؛ به عنوان مثال فولاد را از خراسان به افغانستان یا ترکمنستان می‌توانیم صادر کنیم اما برای ارسال به عراق با مشکل مواجه هستیم.

یادداشت

صنعت فولاد

و تگاهی به فرست‌ها

صنعت سستون فقرات اقتصاد است و این به دلیل تاثیرات اساسی است که بر سایر بخشهای اقتصاد می گذارد. در این میان صنعت فولاد با توجه به استفاده گسترده آن در سد سازی، ساختمان سازی، پل سازی، کشتی سازی، کارخانه سازی، لوازم خانگی و ... و همچنین کاربرد فراوان در سایر صنایع از جمله خودرو سازی، پتروشیمی و حمل و نقل جایگاه ویژه‌ای دارد. فلذا داشتن چشم اندازی جامع نسبت به آینده پیش روی این صنعت برای فعالان آن ضروری به نظر می رسد.

ایران به علت داشتن معادن سنگ آهن، منابع انرژی، نیروی کار جوان و... برای تولید و فولاد دارای مزیت نسبی نسبت به برخی کشورهای صنعتی مانند آلمان، ژاپن، کره جنوبی و برخی از دیگر کشورها است. کشور های صنعتی ذکر شده تقریباً ۱۰۰ درصد سنگ آهن و حدود ۹۰ درصد انرژی مورد نیاز برای تولید فولاد را (برخلاف ایران) باید از طریق واردات تامین کنند؛ بنابراین در برابر تغییرات جهانی قیمت سنگ آهن، زغال سنگ و... بیشتر از صنایع تولید فولاد ایران آسیب پذیر هستند. اما متأسفانه در ایران به دلیل مسایلی که در ذیل به آنها اشاره می گردد، کارایی و بهره وری این صنعت رضایت بخش نیست.

در مطالعه فرصتها و چالشهای صنعت فولاد ایران میتوان از رویکردهای متفاوتی چون دیدگاه خرد و کلان و یا از بعد داخلی و جهانی به بررسی موضوع پرداخت.

از دیدگاه کلان میتوان به مسئله رکود تورمی در جامعه اشاره کرد. با توجه به اینکه رشد اقتصادی در ایران در حال حاضر منفی است، در نتیجه احداث، راه اندازی و بهره برداری از واحدهای صنعتی و کارخانجات جدید در آینده نزدیک مشکل به نظر می رسد.

با این وجود با توجه به کاهش این رقم از ۶٪ در ابتدای سال ۱۳۹۲ به ۱٪ در نیمه اول سال ۱۳۹۳، میتوان امیدوار بود که با بازگشت رونق به اقتصاد ایران و رشد اقتصادی مثبت در آینده‌ای نه چندان دور، تقاضا برای فولاد افزایش یابد. برای مثال میتوان به افزایش تولید خودرو در کارخانه‌های خودروسازی کشور اشاره کرد. همچنین با توجه به افزایش ۲۵۰ درصدی بودجه عمرانی سال ۹۳، میتوان افزایش مصرف این کالا را انتظار داشت.

همچنین نرخ تعرفه صادرات نیز باید به گونه‌ای باشد که مانع از تشویق صادرکنندگان این محصول نشود. عدم وجود زیرساختهای لازم و یا کار نبودن آن همچون سیستم حمل و نقل جهت جابجایی مواد اولیه و محصولات از دیگر موانع بر سر راه این صنعت است. در بعد خرد نیز مسئله نقدینگی از بزرگترین مشکلات واحدهای فولاد ساز است که این مسئله باید مورد توجه جدی قرار بگیرد.

در بعد جهانی، آمارهای انجمن جهانی فولاد کاهش نرخ رشد مصرف فولاد را از ۶/۳٪ در سال ۲۰۱۳ به ۱/۳٪ در سال ۲۰۱۴ پیش بینی می کند. در سال ۲۰۱۴ ۱۵۲۷ میلیون تن پیش بینی شده است و تولید نیز در این سال تا پایان جولای ۹۵۹ برآورد شده است که اگر به همین ترتیب تا پایان سال ادامه پیدا کند تولید جهانی در سال ۲۰۱۴ در حدود ۱۶۴۵ میلیون تن خواهد بود. این در حالیست که در سال ۲۰۱۳ تولید ۱۵۸۲ و مصرف ۱۴۸۱ میلیون تن بوده است. رشد فزاینده اقتصادهای نوظهور بالاخص چین احتمال در دست گرفتن بازارهای صادراتی توسط آنان را افزایش می دهد و در نتیجه در ایران شرکتهایی که به صادرات بخشی از محصول خود می پردازند و با قصد آن رادر سالهای آتی دارند از هم اکنون می بایست نسبت به حفظ و یا کسب بازارهای صادراتی خود و رقابت با این بازارهای نوظهور آمادگی لازم داشته باشند.

مسئله محیط زیست نیز از جمله مسایلی است که امروزه در برخی کشورها از جمله چین و اتحادیه اروپا بسیار مورد توجه است. در صورتیکه ایران بخواهد در بازارهای جهانی رقابت کند، این مسئله مهم را باید جزء اولویتهای خود قرار دهد.